

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ

MODERN MECHANISMS IMPROVING THE SYSTEM OF FL TEACHERS LIFE-LONG EDUCATION IN UKRAINE

У статті розглянуто роль, перспективи системи неперервної освіти вчителів іноземних мов в Україні, наявні ризики і перешкоди. Автор обґрунтовує важливість питання підготовки педагогічних працівників на рівні не лише базової педагогічної вищої освіти, але й неперервного професійного зростання. Питання неперервної освіти педагогічних працівників у контексті реформування української школи надзвичайно актуальне. Окремі університети вже змінили навчальні плани для підготовки майбутніх учителів іноземних мов для запровадження новітніх підходів до викладання, але більшість інших все ще уникають кардинальних змін, остерігаючись ризиків.

Зазначено пріоритети європейської освіти в контексті неперервного кар'єрного росту педагогічних працівників. Здійснено огляд наукових праць, у яких досліджено особливості функціонування неперервної освіти в Україні, що дало змогу констатувати факт необхідності реформувати дану сферу педагогічної освіти. Зазначено та проаналізовано останні нормативні документи, які укладено для запровадження неперервної освіти. Окреслено нові можливості для неперервної освіти вчителів у контексті розвитку української педагогічної освіти. Наголошено на необхідності переходу від класичної академічної освіти до компетентнісної на рівні базової педагогічної освіти. Наведено приклади сучасної програми підготовки вчителів іноземних мов, яка продемонструвала високий якісний результат.

Визначено перелік найпоширеніших перешкод здійсненню повноцінного й ефективного підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов. Запропоновано рекомендації для їх усунення, найголовнішими з яких є належне фінансування цієї сфери освітньої галузі та сприяння з боку керівництва навчальних закладів і державних органів влади, відповідальних за розвиток освіти в Україні.

Ключові слова: неперервна педагогічна освіта, вчителі іноземних мов, базова педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, освітня реформа.

The role, perspectives, risks and obstacles of the life-long education system of foreign language teachers in Ukraine are considered in the article. The author substantiates the importance of the issue of FL teachers' training not only at the level of basic pedagogical higher education, but also continuous professional growth. The issue of life-long education of pedagogical staff in the context of reforming the Ukrainian school is extremely urgent. While some universities have changed curricula in order to train future FL teachers according to modern needs and using effective techniques, majority of others are still avoiding changes, because of risks fear in the face of new approaches to teaching.

The priorities of European education in the context of continuous career development are outlined. A review of scientific works was conducted in which the peculiarities of functioning of life-long education in Ukraine were investigated, which made it possible to state the fact of reform necessity in this sphere of pedagogical education. The latest regulatory documents that have been concluded for implementation at the life-long education level are identified and analysed.

New opportunities for continuing teacher education in the context of the development of Ukrainian teacher education are outlined. The need for transition from classical academic education to competence development at the level of basic pedagogical education is emphasized. Examples of a modern foreign language teacher training program, which has demonstrated a high quality result, are presented.

The list of the most common obstacles for the full and effective training of foreign language teachers is identified. As a result, a list of recommendations have been proposed, the most important of which are the proper financing of this education and assistance from the management of educational institutions and state authorities who are responsible for the development of education in Ukraine.

Key words: life-long pedagogical education, foreign language teachers, basic pedagogical education, teachers' training, educational reform.

УДК 37.013(477): [373.5.011.3–051:811]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-16>

Колісниченко А.І.,

викладач кафедри англійської мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професійна підготовка вчителів іноземних мов у сучасній педагогічній науці посідає одне з головних місць. Освіта перебуває у стані трансформування, що впливає на зміни у вимогах до якісної підготовки педагогічних працівників. Реформа української освіти розпочалась із початкової школи, насправді ж вона стартувала з інтенсивів для вчителів та надання їм різноманітної методичної допомоги. Чи достатньою була та робота, яку здійснило Міністерство освіти, чи є позитивний вплив на якісну підготовку здобувачів освіти, вдасться дослідити лише через кілька років, коли випускники початкової школи почнуть навчання у

середніх класах школи. Проєкт «Нова українська школа» стосується всіх рівнів загальної освіти, тому наступні зміни стосуватимуться середнього етапу навчання. Чи будуть знову інтенсиви для вчителів, чи до того часу Міністерство освіти України ініціюватиме зміни в підготовці вчителів на рівні класичної університетської освіти, можна буде спостерігати наступних кілька років. Зрештою, зміни на рівні програми підготовки вчителів у закладах вищої освіти дали б набагато кращий результат, адже необхідні інтенсиви для викладачів університетів педагогічного напрямку та підтримка на рівні відповідних урядових органів у питаннях відповідності спеціальностей європей-

ським вимогам і фінансування процесу перенавчання та трансформування. Поруч із базовою вищою освітою постає питання щодо перегляду основних вимог до підвищення кваліфікації учителів, що вже працюють, тобто щодо неперервної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Говорячи про сучасні освітні перетворення в педагогічній освіті вчителів, варто зазначити один із важливих документів, затверджений Міністерством освіти і науки України в липні 2018 р. Ідеться про «Концепцію розвитку педагогічної освіти», яка містить план заходів на 2017–2029 рр. та включає положення, що стосуються неперервної педагогічної освіти педагогічних працівників. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903, передбачає вдосконалення системи педагогічної освіти для базової підготовки педагогічних працівників і становлення та розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного й особистісного розвитку педагогів [1, с. 1].

Педагогічна освіта вчителів була об'єктом дослідження багатьох українських науковців, серед яких: С.П. Гринюк, О.А. Жижко, Г.В. Козловська, Є.С. Процько, А.О. Роляк, Л.П. Романюк, А.В. Сало, Н.В. Сулим та інші. Учені розглядали також питання неперервної освіти в контексті різних аспектів: соціологічного, методичного, філософського, аналізуючи українську систему освіти з метою пошуку шляхів удосконалення й активізації реформувальних в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Детальний аналіз української системи освіти майже цілком охоплений попередніми дослідженнями. Проте із запровадженням нової концепції розвитку педагогічної освіти та переосмисленням цілей вищої освіти, які зосереджені на формуванні професійних компетентностей, з'явилось коло питань, які потребують детального дослідження й аналізу. Вбачається необхідність проаналізувати нові можливості для неперервної освіти вчителів у контексті розвитку української педагогічної освіти. Ще одне питання, яке заслуговує на дослідження, – неперервна освіта вчителів іноземних мов у контексті нових компетентнісних підходів професійної підготовки.

Мета статті – висвітлити перспективи, нові можливості, проблеми та ризики для професійного розвитку вчителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна професія вважається однією з найголовніших у сучасному суспільстві, тому потребує особливої уваги з боку державних органів влади різного рівня. Зазвичай державою визначаються чітко окреслені критерії допуску до професійної педаго-

гічної діяльності, як-от наявність у працівника ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (програмою підготовки) та/або відповідність його професійної кваліфікації системі вимог, які зафіксовано у професійному стандарті [1, с. 3].

У гонитві за якістю освіти пріоритети сучасної досить довгий час були розставлені в напрямі наповнення програми підготовки вчителів значним спектром суміжних із предметом викладання дисциплін, метою яких було оволодіння педагогічним працівником великим обсягом знань. Проте успішне вивчення всієї програми навчального плану не гарантувало ефективної та професійної роботи педагогічного працівника. Фактично, диплом із відзнакою випускника педагогічної спеціальності не завжди свідчить про його високу кваліфікацію як фахівця. Проблема такої невідповідності полягає в кінцевій меті навчання. Заклади вищої освіти націлені на передачу знань, тоді як сучасна освіта вимагає володіння компетентностями. Тобто замало знати «що», потрібно знати «як» і «навіщо».

Європейська освітня спільнота постійно підвищує професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов, адже володіння іноземними мовами визначено другим за значущістю пунктом у рекомендаціях країнам-членам Європейського Союзу «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя», ухвалених ще у 2006 р. [3]. З метою забезпечення педагогічних навчальних закладів достатньою кількістю кваліфікованих викладачів Європейський профспілковий комітет з освіти (ETUCE) вимагає підвищити статус учителя та надати йому професійну автономію, гарантований розвиток, зокрема неперервний професійний розвиток учителів і їхню подальшу освіту, покращити умови їхньої праці [4, с. 8].

Позитивною зміною на рівні педагогічної вищої освіти є зміни в навчальних планах, які передбачають більший обсяг годин для фахових практичних дисциплін. Прикладом таких змін можна вважати експериментальну програму «Шкільний вчитель нового покоління», запропоновану та профінансовану Британською Радою в Україні. Метою програми було запровадження викладання методики навчання англійської мови як практичного, а не теоретичного курсу, причому цей проєкт охопив і педагогічну практику, і наукову діяльність, яка передбачає дослідження методичних аспектів викладання предмета англійської мови. У 2019 р. відбувся перший випуск учителів, підготовка яких була здійснена в рамках проєкту. Щодо успішності їхньої професійної діяльності досліджень поки що не проводилось у зв'язку з коротким проміжком часу після завершення проєкту, проте результати виробничої педагогічної практики студентів четвертого курсу показали позитивні зміни як у підготовці та плануванні уроків, так і в їх проведенні.

Успішні результати вказують на можливість для розвитку педагогічної освіти вчителів іноземних мов на рівні базової професійної підготовки. Але недоліком на даний час є те, що у вказаному проєкті взяли участь лише одинадцять університетів, причому більшість із них – у тестовому режимі, тобто на рівні кількох контрольних груп. Проте побоювання не виправдались, тому першочергове завдання закладів вищої освіти – якомога швидше перейняти досвід учасників проєкту та ввести програму, яка дала значні якісні результати, у курс підготовки вчителів іноземних мов.

Базова професійна підготовка передбачає отримання освітнього ступеня «Бакалавр», який надає право здійснювати професійну діяльність у закладах освіти, проте це лише початковий етап професійної кваліфікації. Наступними етапами може бути навчання для отримання ступеня «Магістр» і неперервний професійний розвиток учителя. З того часу, коли вчитель іноземної школи починає здійснювати свою професійну діяльність, він засвідчує власну готовність до постійного професійного зростання. Неперервна педагогічна освіта передбачає періодичну атестацію, яка здійснюється один раз на п'ять років, обсягом 150 годин. Цей обсяг законодавчо зафіксований і фінансуватиметься державними органами. Згідно з новими вимогами, загальна кількість годин рівномірно розподілятиметься протягом п'яти років, надаючи можливість вчителям для постійного та системного професійного зростання [2].

Для повноцінного підвищення кваліфікації необхідно взяти участь у низці методичних заходів, передбачених вимогами до певного кваліфікаційного рівня. Незалежно від рівнів існує вимога пройти курс підвищення кваліфікації та виконати кваліфікаційну роботу. Донедавна такі курси проводились лише на базі територіальних інститутів післядипломної освіти. Проте із 2019 р., за умови отримання ліцензії, цю можливість отримали університети.

Ураховуючи головне завдання трансформації педагогічної освіти, суть якого полягає в забезпеченні її випереджувального розвитку, залучення університетів до підвищення кваліфікації вчителів можна вважати додатковою можливістю для повноцінного професійного розвитку. Адже викладачі, які вже пройшли перепідготовку в рамках проєктів провідних міжнародних організацій, мають можливість викладати сучасні практики та методики, демонструючи вчителям новітні підходи як на методичному рівні, так і на рівні практики іноземної мови.

Важливим аспектом професійного зростання залишається особистісний розвиток педагогічних працівників, який може бути забезпечений шляхом вільного доступу до відповідних ресурсів. Вчителі повинні мати моральне та матеріальне заохо-

чення для підвищення свого професійного рівня. Готовність учителя брати участь у семінарах, мовних школах, круглих столах стикається з низкою перешкод, що надалі стає причиною професійного вигорання. Професійно активний вчитель, який прагне кар'єрного зростання, замість реалізації себе у відповідних заходах, мусить спочатку вирішити всі проблеми, які виникають унаслідок нескординованої роботи всіх органів, що надають можливості для неперервної освіти вчителів. У перелік типових перешкод можна включити такі:

- брак часу через завантаженість звітною роботою;
- незручний розклад, який впливає на ефективність розподілу робочого часу;
- відсутність можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій для дистанційних форм роботи;
- недостатня підтримка з боку адміністрації навчальних закладів;
- перепони особистого характеру (сімейні обставини, стан здоров'я тощо);
- недостатнє фінансування з боку державних органів.

Зважаючи на перелік перешкод неперервної освіти, є потреба виокремити низку рекомендацій для їх подолання. Тобто необхідно створити певне положення, яке було б підтримане всіма закладами освіти. Для положення пропонуються такі рекомендації:

1. Надати вчителям вільний вибір курсу підвищення кваліфікації. Для цього необхідно, щоби всі заклади, які надають такі освітні послуги, оприлюднили програми своїх курсів.
2. Надати можливість учителям проходити курс перепідготовки з відривом від роботи, або, якщо у зв'язку з виробничою чи іншими причинами це може спричинити труднощі, створити належні умови для повноцінної участі у відповідних програмах.
3. Залучати вчителів до дослідницької роботи й участі в опитуваннях.
4. На час курсів звільнити вчителів від додаткових обов'язків, які вони виконують під час основної роботи.
5. Зміцнювати матеріально-технічну базу навчальних закладів для вільного доступу до онлайн-ресурсів, підвищувати цифрову компетентність учителів.
6. Надавати гранти для закордонного стажування вчителів іноземних мов для вдосконалення мовного та методичного рівнів.
7. Виділяти фінансування, яке покриватиме витрати на участь у школах професійного зростання, семінарах та інших заходах.
8. Стимулювати вчителів шляхом матеріального преміювання в разі успішного завершення курсу підвищення кваліфікації.

Цей перелік можна доповнити на рівні окремих навчальних закладів, тобто запропонувати варіативну його частину. У разі реалізації окреслених рекомендацій учителі отримають можливості для професійного зростання, отже, удосконалюватимуть свою роботу з навчання іноземної мови. Систематично отримуючи новий досвід, учителі уникнуть професійного вигорання. Бажання випробувати нові методика та практики стимулюватимуть їх до змін і більш ефективної підготовки до занять, від чого виграють не лише вчителі, але й здобувачі освіти.

Висновки. Неперервна освіта потребує перегляду умов і можливостей для вчителів. Ураховуючи досвід європейської освітньої спільноти, Україна має перейти на рівень освіти, яка очолює прогрес, а не наздоганяє його та забезпечує потреби суспільства. Для цього замало змін базової вищої педагогічної освіти, варто докорінно змінювати неперервну освіту вчителів. Визначено головні перешкоди успішному підвищенню кваліфікації педагогічних працівників і ризики, серед яких головними є недостатнє сприяння керівни-

ків закладів освіти та державних органів, брак фінансування цієї сфери педагогічної діяльності. Запропоновано низку рекомендацій, у разі запровадження яких очікується позитивний вплив на якість неперервної освіти педагогічних працівників загалом і вчителів іноземних мов зокрема.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція розвитку педагогічної освіти : наказ №776. *МОН України*. 16.07.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 04.10.2019).
2. Підвищення кваліфікації: Як і куди зростати українським вчителям? URL: <https://osvitoria.media/experience/majbutnye-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-yak-i-kudy-zrostaty-ukrayinskym-vchytelyam/> (дата звернення: 03.10.2019).
3. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя : Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 04.10.2019).
4. Teacher Education in Europe. An ETUCE Policy Paper. Adopted by the Executive Board on 14th April 2008 / Editor: Martin Rumer. Brussels, 2008. 64 p.